

CONSILIUL POPULAR AL COMUNEI CETARIU
BIROUL EXECUTIV

MONOGRAFIA
a comunei Cetariu valabilă pe perioada anilor
1986-1990

Intocmit la data de 11 XII-1985.

MONOGRAFIA

A COMUNEI CETARIU

Cap. I. Istoricul comunei Cetariu

Așezările omenești din raza comunei Cetariu sînt atestate de unele urme materiale, datate din secolul al III-lea f.e.n., descoperite în apropierea satelor Cetariu și Sîsterea.

Satul Cetariu: Primele documente scrise se găsesc în "Historia Domus" care datează din anul 1264, unde se atestă denumirea localității de Chetar. Un alt document atestă despre suprafața comunei, amintind că aceasta era de 200 ha. Locuitorii acestui ținut aveau obligația față de Episcopia Bihor, de a da anual o cantitate de 77.400 kg cereale. De asemenea documentul amintește că localitatea respectivă era considerată ca o garnizoană, unde se găseau trupele de rezervă anexate Cetății Oradiei, care avea și obligația de a anunța prin aprinderea unor stive de lemne numite "cataste" așezate în locul cel mai înalt al comunei, pe locul actual al bisericii catolice, despre năvălirea dușmanilor. Semnalul de primejdie era primit de pe culmea cea mai înaltă a Oradiei și transmis locuitorilor din satele: Sîsterea, Sînioh, Mișca și Balc. Satul Cetariu era așezat prima dată pe tarlaua numită "Lotebar", iar pe urmă în timpul năvălirii turcilor, a fost distrus în întregime, locuitorii refugiindu-se în păduri și s-au fiind duși în robie. În scopul repopulării ținuturilor pustiite, episcopia din Oradea a adus coloniști. Așa s-au înființat satele: Cetariu, Uileacu de Munte și Paleu pe locurile actuale. În urma colonizării pe lângă maghiari, au mai apărut și slovaci din regiunea "Zempelen" (actual în R.S. Cehoslovacia), așezați în satul Tăutelec, de aici vine și denumirea satului Tetelec = așezarea slovacilor.

În anul 1793, s-a construit prima școală în satul Cetariu, sub denumirea de "Casa de învățătură", pentru copiii celor care nu erau iobagi ci nobili sau liberi.

În anul 1847, comuna Cetariu a fost pustiită de un incendiu care a nimicuit aproape tot satul.

La luptele revoluționare din anul 1848 au luat parte și bărbații din satul Cetariu. În timpul dictaturii proletariatului din Ungaria și în comuna Cetariu s-a format "Garda roșie", dar ne-avînd conducători pricepuți nu a avut rezultate așteptate. Au fost țărani, soldați, care au luat parte în timpul Revoluției socialiste din Rusia în Armata roșie.

Cu ocazia reformei agrare din anul 1923, țărani au fost împroprietăriți cu mici loturi, spre deosebire de preoți și notari care primeau câte 10-12 ha. pământ de cea mai bună calitate. Neavând mijloace de producție, pământul țăranilor a trecut în mâinile chiaburilor, țărani ajungând în strînsă dependență față de aceștia.

După 1944 octombrie cînd s-au eliberat și aceste teritorii, a început să clocotească atmosfera revoluționară. Astfel în anul 1945 s-a înființat prima organizație de bază P.C.R.

În anul 1950 a luat ființă gospodăria agricolă colectivă dar fiind sub influența chiaburilor s-a desființat.

În anul 1954 s-a înființat o întovărășire agricolă iar în anul 1959, gospodăria agricolă colectivă "8 Martie" Cetariu.

La începutul anului 1962, comuna Cetariu cu satele aparținătoare a fost complet cooperativizată.

Satul Sîsterea Din "Istoria Episcopatului din Oradea" scrisă de Bunyotz Vincze, volumul III, pag. 297, reiese că numele satului în trecut a fost: Schechtur, Cehter, Sehter, Suhtur, Sehtur și în sec. al XVI-lea era numit Sejter, din care provine denumirea actuală Siter (Sîsterea).

Din documente, reiese că satul actual a fost așezat pe dîmbul tătarilor, spre Sălard care în timpul năvălirii tătarilor în jurul anului 1242, a fost distrus complet. Aceasta e dovedește urmele ruinelor rămase pînă în prezent. În acest timp locuitorii s-au refugiat în pădurea apropiată și la sfîrșitul secolului al XIII-lea pe punctul cel mai înalt al pădurii s-a construit o biserică care cu unele modificări există și în zilele noastre și este declarată ca monument istoric. În jurul acestei biserici s-a construit actualul sat Sîsterea.

În anul 1700, în urma incendiului s-a distrus o parte a satului. Istoria satului din secolele de mai tîrziu se aseamănă foarte mult și este legată de istoria satului Cetariu.

Satul Săldăbagiu de Munte; Primele date asupra satului Săldăbagiu de Munte le avem din secolul al XIII-lea unde satul apare sub numele de Zaldebag. În a II-a jumătate a secolului al XV-lea satul devine proprietatea bisericii catolice fiind transformat în feudă. În anul 1802 cea mai mare parte a satului a ars. Cu această ocazie a dispărut și arhiva satului.

Monografia județului Bihor, din anul 1901 amintește de această localitate cu 134 numere de casă și cu o populație de 864 de locuitori.

Satul Paleu; Despre începuturile istoriei satului nu avem documente scrise. Din primul document care datează din anul 1685 reiese că satul Paleu a fost distrus de un incendiu.

În anul 1695 la 4 iulie după un document semnat de Împăratul Leopold I. se aprobă repopularizarea satului.

Populația satului în 1831 este de 831 de locuitori care pînă în 1850 scade la 635 de locuitori din cauza diferitelor epidemii.

Dintr-un alt document din 1799 care prezintă denumiri ale unor unelte de muncă reiese că o îndeletnicire de bază a populației era aceea de ardere a cărămizilor.

Satul Uileaculde Munte ; S-a înființat prin aducerea de către Episcopatul Oradiei a coloniștilor care au popularizat ținuturile pustiite de tătari și turci. Ujăk= așezare nouă. *Sat înființat în 1210, 1587*

Satul Tăutelec; Primele documente scrise datează din anul 1273, din care reiese că locuitorii satului au plătit serviciile Episcopatului catolic iar în timpul năvălirii turcilor satul a fost complet distrus.

În anul 1692 când s-a făcut recensământul populației erau doar cinci familii. În anii din 1715-1720 și 1723 nu figurează deloc în recensământul populației ce s-a efectuat aici.

În anul 1781 episcopul catolic Kolnick din Oradea pentru a împiedica răspândirea reformatiei, a colonizat un număr de 40 de familii, slovaci catolici care erau aduși din teritoriul de azi al R.S.Cehoslăvacă numit Zempelen, originea populației slovace fiind atestată doar de numele lor de familie ca: Kleska, Ianeta, Ozimek. Limba slovacă nu este cunoscută nici de către cei mai vârstnici locuitori ai satului.

În anul 1834 locuitorii satului devin iobagii episcopatului din Oradea Dreptul de strămutare a iobagilor de pe o moșie pe alta a fost interzis.

În anul 1930 populația satului se mărește la 559 de suflete iar începând cu anul 1944 populația satului ~~scade~~ scade treptat ajungând la un număr de 420 de suflete în zilele noastre.

Satul Susturogi; Este o așezare veche care datează de prin secolul al X-lea ¹⁰²⁰ ș.e.n., de pe timpul voievodului lui Mehumerut ce-și avea cetatea de scaun la Biharia. Ceea ce atestă vechimea localității este o cetate de pământ și piatră, bine păstrată până în zilele noastre.

Satul Susturogi este așezat în jurul cetății și astăzi această porțiune de pământ arăter poartă numele de " Satul bătrîn ".

Din documentele scrise reiese că în secolul al XVII-lea s-a construit o biserică de lemn acoperită cu scinduri. Se găsesc unele date scrise în limba română, cu alfabet chirilic, datînd din secolul al X-lea.

1. Consideratii generale/Referitoare la comuna Cetariu;

Așezarea: Comuna Cetariu ocupă partea de nord-est a municipiului Oradea, fiind așezată în dealurile Oradiei din care ocupă o mare suprafață de teritoriu începînd de la vîile Oradiei și pînă în dealurile Burzucului aparținătoare comunei Sîrbi. Legăturile cu localitățile care aparțin comunei se face pe drumuri împietruite și asfaltate.

Comuna Cetariu cu satele aparținătoare se află așezată între albiile și cîmpiile aluvionare ale rîurilor principale ale județului Bihor, în nord se află cîmpia aluvionară a Barcăului și în sud se află cîmpia aluvionară a Crigului Repede.

În partea nord-estică este cuprinsă între mai multe văi, una care se

formează de sub dealul Grinzii și intră pe teritoriul comunei Sîrbi, alta care se formează ~~sub~~ sub dealul Sișterii și alta care se formează la est de satul Tăutelec, ambele se unesc în fostul cătun Bangheta, astăzi dezafectată.

Comuna are o suprafață de 11308 ha și se compune din satele: Cetariu, Săldăbagiu de Munte, Paleu, Uilescu de Munte, Tăutelec, Sișterea, Susturegi și cătunele Peștea și Fertigag avînd vecine următoarele comune: Biharia, Sălard, Sîrbi, Ineu și Tileagd, legăturile făcîndu-se pe drumuri de pămînt.

Cetariu, satul de reședință se află la 11 km de municipiul Oradea iar ultimul sat Susturegiu aflat la capătul drumului comunal este la 27,5 km de municipiul Oradea.

Relieful: Partea de vest a Munților Apuseni se caracterizează prin prezența unor culmi muntoase joase, printre care se înșiră bazine sedimentare joase dependente de bazinul Panonic.

Dealurile Oradiei sînt cuprinse și ele în categoria acestor dealuri incluzîndu-se în zona comunei Cetariu.

Comuna Cetariu care ocupă partea de nord est a municipiului Oradea este așezată în dealurile Oradiei din care ocupă o mare suprafață de teriteciu începînd cu viile Oradiei și pînă în dealurile Burzucului aparținătoare comunei Sîrbi. O mică parte a comunei este situată în luna Barcăului și zona colinară cea mai înaltă nu depășește 110m.

Clima: Factorii climatici ai zonei comunei Cetariu sînt asemănători cu cei ai zonei orașului Oradea. Relieful format din dealuri scunde nu creează deosebiri prea mari pe orizontală în desfășurarea proceselor atmosferice, unele abateri se datorează influenței circulației maselor de aer.

Pentru a sublinia unele particularități ale regimului termic au fost analizate valori lunare medii multianuale. Cea mai scăzută temperatură medie lunară s-a înregistrat în luna ianuarie de $-1,4^{\circ}\text{C}$. Cea mai caldă lună a anului este luna iulie cu o valoare medie de 21°C .

Temperaturile minime și maxime: absolute sînt cuprinse între -29°C înregistrate la 24 ianuarie 1942 și $39,5^{\circ}\text{C}$ înregistrate la 29 iulie 1936 și 22 august 1934.

Minimul pluviometric principal se înregistrează la sfîrșitul iernii și începutul primăverii februarie, martie. Astfel în martie menționăm o cantitate medie de 29,7 mm. Acest minim se explică prin predominarea regimului anticiclonic.

2. Situația demografică;

Comuna Cetariu are o populație de 4.836 de locuitori din care bărbați 2.353, femei 2.483.

Repartizarea după vîrstă	Nr.	Procente
- pînă la 18 ani	1.292	26 %
- ~~între~~ între 18 și 40 ani	1.010	21 %
- între 40 și 55 ani	959	20 %

- între 55 și 65 ani	688	14 %
- peste 65	887	19 %
TOTAL	4836	100 %

Locuitorii satelor aparținătoare comunei Cetariu sînt de naționalitate maghiară cu excepția satului Susturegiu unde locuiesc cetățeni de ~~naționalitate~~ naționalitate română. Din totalul cetățenilor 13% sînt de naționalitate română și 87% sînt de naționalitate maghiară.

3. Rețele hidrografice: Comuna Cetariu nu este străbătută de ape curgătoare cu însemnătate minoră pe plan județean sau național. Cea mai importantă vale care se formează la poalele dealurilor de la Susturegiu, ramificații ale munților Flepigului este Valea Comerilor numită în termen popular local Budipal sau numit pîriul "Cesema".

Din partea nord-estică a comunei Cetariu pernese mai multe văi, una care se formează de sub Dealul Grinzii pornește în direcția nord estică și intră pe teritoriul comunei Sîrbi. Lacurile artificiale ~~încă nu sînt~~ au fost construite începînd cu anul 1975.

Primul a fost construit în aval cu satul Tăuteleș prin 1976 iar al doilea a fost construit în aval cu satul Sistereș.

Apele freatice propriu-zise sînt deasupra celui mai superficial strat impermeabil a formațiunilor cuaternare.

Podul de la intersecția cu drumul spre Uilescul de Munte, în lungime de 8 m, lățime de 9 m, tonaj 20 t, construit din beton armat la o înălțime de 2 m față de nivelul văii Coșmăului.

4. Păduri: Se găsesc situate în văile Coșmăului și Kindheș, în suprafață totală de ~~aproximativ~~ 2.595 ha, pomi de esență tare cu o grosime medie de 0,30 m.

5. Rețele rutiere:

Drumul comunal Oradea-Săldăbagiu de Munte, în lungime de 4 km cu o lățime a părții carosabile de 6 m este împietruit.

Drumul comunal Oradea-Cetariu, pe o lungime de 13 km., este asfaltat are o lățime carosabilă de 6 m. Drumul județean Cetariu-Susturegi în lungime de 13 km este împietruit și are lățimea părții carosabile de 5 m.

Drumul comunal Cetariu- Uilescul de Munte în lungime de 2 km, un km este asfaltat, un km este neasfaltat.

Drumul forestier din pădurea Săldăbagiu de Munte spre satele Husasău de Criș și Susturegiu, pe o lungime de 2 km este asfaltat iar pe o lungime de 6 km este împietruit, are lățimea de 4 m, partea carosabilă.-

Peteci și itinerarii turistice se află pe valea Ageștenului pe o lungime de 5 km precum și în pădurea Săldăbagiu de Munte în lungime de 6 km.

6. Căi ferate; nu avem în raza comunei Cetariu.

7. Rețele de telecomunicații;

Centrala telefonică de care aparținem este Episcopia Bihor pentru

localitățile Sușturogiu, Sișterea, Tăutelee, Cetariu, Uileacul de Munte Paleu iar pentru Săidăbagiu de Munte este legătură directă cu municipiul Oradea. Mai avem un circuit de la Sișterea cu centrala telefonică de la Sălard.

Este în curs de executare centrala telefonică din Cetariu.

8. Rețele industriale de energie electrică;

Alimentarea cu energie electrică a localităților comunei Cetariu se face prin Uzina Electrică Oradea. Prin firele de înaltă tensiune circulă un curent electric de o tensiune înaltă, care se transformă la o tensiune de 220 deV. Există maximum pentru faze.

9. Intreprinderi economice de stat și cooperatiste;

În raza comunei Cetariu avem două cooperative agricole de producție cu următorii indicatori:

Nr. crt.	Denumirea unității	Supraf. agricolă	Producția globală agricolă mii lei	Nr. cooperative	Efective de animale		
					Bovine	Ovine	Porcine
1.	Cetariu	4.184	33.456	1038	1.700	5.300	500
2.	Sișterea	1.777	8.995	361		4.530	
TOTAL		5.961	42.451	1399	1.700	9.830	500

Cele două unități agricole au ca for tutelare Uniunea județeană a cooperativei agricole de producție Bihor.

În raza comunei avem un număr de 11 unități a cooperativei de producție, achiziții și desfacere a mărfurilor cu un volum anual de desfacere a mărfurilor de 11.590.000 lei

Comuna Cetariu deține 14 secții de prestări servicii și producții cu o producție marfă industrială de 3 697 mii lei și prestări servicii către populație 638 mii lei.

În raza comunei Cetariu funcționează un număr de 5 secții de mecanizare a agriculturii aparținând S.M.A. Oradea.

10. Unități economice de întreținere și reparații;

La C.A.P. Cetariu avem secție de lăcătușerie și fierărie cu o producție globală industrială de 3 milioane lei anual și cu un personal muncitor de peste 30 de persoane.

Pe lângă Consiliul Popular al Comunei Cetariu funcționează o secție de vulcanizare cu o producție globală industrială anual de un milion lei cu un număr de 10 persoane.

11. Surse de apă potabilă și industrială;

În localitățile comunei Cetariu, apa potabilă nu este suficient de pură, se obține din puțuri în care provine din izvoare și din apa de ploi. Puțurile au un debit de 20l /oră.

I 12. Spații de depozitare;

Felul spațiului	amplas. sat.	supraf. mp.	capacitatea to	natura construcțiilor	Destinația
magazie	CAP Cetariu	1500	800	cărămidă	
"	CAP Sisterea	1800	700	"	
"	Săldăbagiu	500	400	"	
"	Tăutele	400	300	"	
"	Uileacu de M.	1200	700	"	
"	Sușturegi	400	300	"	

13. Posibilități de preparare și servire a hranei;

Nu avem în raza comunei Cetariu.

14. Spații de cazare;

Denumirea spațiului de cazare	Localitatea	Nr. de persoane
centon pădurar	pădurea Sisterea	15
centon pădurar	pădurea Cetariu	5
centon pădurar	pădurea Paleu	10

15. Asistență sanitară;

Avem un dispensar uman pentru adulți, pediatrie și stomatologie, cu o capacitate de dispensalizare de 40 persoane, care se află situat în localitatea Cetariu, de care aparțin punctele sanitare din Sisterea, Sușturegiu, Paleu și Săldăbagiu de Munte.

Dispensarul este deservit de 3 medici și 5 cadre medii.

16. Mijloace de transport) auto și hipo, utilaje de construcții drumuri și poduri și mijloace geoteografice;

Localitatea	mijl. transp. auto		mijl. transp. hipo			
	de stat	cooperat.	person.	de stat	cooper.	partic.
Cetariu	1	4	18	3	30	30
Uileacu de M.	-	-	7	-	10	6
Paleu	-	-	10	-	10	10
Săldăbagiu de M.	-	-	-	-	2	7
Tăutele	-	-	5	-	7	-
Sisterea	-	2	14	-	7	12
Sușturegiu	-	-	4	-	3	3
TOTAL	1	6	65	3	60	65

17. Linii de teleferic, telecabine, teleschii, funiculare; Nu avem.

18. Garaje auto, platouri de parcare;

Amplasare	capacitate de garare
G.A.P. Sigterea	2
G.A.P. Cetariu	3
T O T A L	5

19. Institutiile de învățămînt și cultură;

Localitatea	Nr. încăperi- lor	Suprafața pe mp	Felul încălzirii
Se.gen.Cetariu	9	1.610	combustibil solid
" Sigterea	6	798	"
" Susturogi	4	613	"
" Tăutelee	2	152	"
" Uileac de Munte	2	379	"
" Paleu	2	229	"
" Săldăbagiu de Munte	2	223	"
TOTAL	27	4004	

GRADINITE

Localitatea	Nr. încăperi- lor	Suprafața pe mp	Felul încălzirii
Săldăbagiu de Munte	1	40	Combustibil solid
Paleu	2	80	"
Uileacul de Munte	2	80	"
Cetariu	3	120	"
Tăutelee	-	-	-
Sigterea	2	80	Combustibil solid
Susturogiu	2	80	"
TOTAL	12	480	

In satul Tăutelee nu avem grădiniță de copii.

Cămine culturale: In fiecare sat există cămin cultural cu sediu propriu, dintre care 4 s-au construit între anii 1952-1974 în satele: Cetariu s-a construit în anul 1960, Săldăbagiu de Munte 1965, Paleu 1970,

Sușturegiu 1960 iar în restul satelor sediile sînt construcții vechi.
Situția căminelor culturale se prezintă astfel:

Localitatea	Nr. încăperilor	Nr. de locuri	Suprafața mp	Felul încălzirii
Cetariu	7	300	450	Combustibil solid
Paleu	6	215	350	"
Săldăbagiu de M.	5	200	270	"
Uileacu de M.	3	150	200	"
Tăutelec	3	100	120	"
Sisterea	3	120	150	"
Sușturegiu	3	130	150	"
T O T A L	300	1.215	1.620	

În raza comunei Cetariu avem o bibliotecă comunală cu 11.000 de volume în valoare de 78.000 lei. În satele : Paleu, Săldăbagiu de Munte Sisterea și Sușturegiu avem biblioteci satești iar în satele Uileacu de Munte și Tăutelec avem biblioteci volante.

20. Probleme de apărare civilă;

Adăposturi pentru populație pivnițe construite fără instalații de încălzire, iluminat și filtreventilație.

Localitatea	Nr. de pivnițe	Capacitatea de adăpostire nr. pers.
Cetariu	230	2.300
Paleu	150	1.500
Săldăbagiu de M.	160	1.600
Sisterea	200	3.000
Sușturegi	100	900
Uileacu de M.	170	1.900
Tăutelec	80	800
TOTAL	1090.	12.000 supraf.4000.mp

CETARIU la 11.XII.1985

PREȘEDINTE:
Popoviciu Ioan

SECRETAR:
Vitalyos Iuliu